

GERDA VAN
WAGENINGEN

Geschonden vertrouwen

Als Toos een knecht op de cichorei-
fabriek leert kennen, gaat haar toekomst
er heel anders uitzien...

Roman

Van Gerda van Wageningen verschenen recent bij
Uitgeverij Zomer & Keuning onder meer:

Bakkerstrilogie:

Bakkersliefde

Zussenliefde

Onvoorwaardelijke liefde

Vlastrilogie:

Hoeve Sofie

De vlasfabriek

Bloeiend vlas

Citytrip

Het water komt

Gerda van Wageningen

Geschonden vertrouwen

Z&K

Uitgeverij Zomer & Keuning

Hoofdstuk 1

Wat was het hier heet! Ze kwam er dan ook zelden en haar komst werd zeker niet op prijs gesteld. Nelis Stok keek verstoord op van zijn werk toen hij haar zag aarzelen en maakte een bitse opmerking. ‘Vrouwvolk heeft hier niets te zoeken, Toos. Wegwezen dus!’

Ze trotseerde de machinist van de cichoreifabriek. ‘Het kan niet anders. Is mijn vader boven?’

‘Waar anders, jongedame? Maar je hebt het hart niet daar te gaan kijken, begrepen?’

Ze aarzelde. ‘Wil jij hem dan nu meteen de boodschap overbrengen? Opa is gevallen en kan niet overeind komen. We hebben zijn hulp nodig. De oude man kermt van de pijn en kan zich niet eens herinneren dat hij gevallen is.’

‘Huh? O, is dat het? Nu ja, dat is natuurlijk wat anders. Ik zal het je vader gaan zeggen en hij komt zodra hij kan.’

‘Dank je, Nelis.’

Even later stond Toos den Tuinder weer buiten. Ze haalde diep adem. De herfstlucht was fris, het was een beetje nevelig buiten. Het spoor van de stoomtram langs de fabriek verdween even verderop in de mist. Maar ze kon niet blijven aarzelen. Ze moest zo snel als maar mogelijk was terug naar huis. Haar moeder was in alle staten.

Ze haastte zich even later door de straat die was omzoomd met een rij oude en in de meeste gevallen nogal vervallen arbeiderswoningen. Capelle, meer dan een gehucht was het niet, tussen Nieuwerkerk en Zierikzee. Ooit, maar dat was dan ook al heel erg lang geleden, was het een kerkdorp geweest, maar meerdere keren gedurende de voorgaande eeu-

wen was het dorp overstroomd. Nu waren het nog maar twee straatjes met huizen en wat boerderijen in de omgeving. En het kerkhof. Niet ver daarvandaan stond de cichoreifabriek, waar haar vader nu het herfst was zijn brood verdiende als stoker.

Meestal werkten de mannen hier in Capelle als landarbeider. Er was een winkeltje en een kroeg, meer niet. In een gehucht als dit kenden alle mensen elkaar. Sterker nog, je kon hier nooit iets geheimhouden, als je dat al zou willen. Men wist alles van elkaar, maakte graag ruzie, maar men steunde elkaar ook als er van buiten hun gemeenschap zo nu en dan iets kwam wat men als een bedreiging kon ervaren.

Nelis woonde slechts twee huizen van hen vandaan. Hij wist dan ook heel goed dat opa bij hen ingetrokken was, nadat opoe twee jaar geleden gestorven was. Een man alleen was immers niets gedaan, zeker niet als die man hulpbehoevend begon te worden. Opa was de vader van haar eigen vader, maar opa was lang niet de gemakkelijkste thuis. Hij wist alles beter en vertelde dat aldoor opnieuw aan moe, die dan slechts gelaten zuchtte en niet eens meer de moeite nam om ertegen in te gaan, maar die wel sterk genoeg was om gewoon haar eigen gang te blijven gaan. Dat leidde vaak tot woorden, want haar vader had de neiging om zijn eigen vader in alles te volgen, en dan voelde moe zich op haar beurt weer door haar man in de steek gelaten.

Toos was de jongste thuis, de enige die nog niet op eigen benen stond. Ze had twee broers en een zus. Haar zus was met een slager getrouwd en woonde in Nieuwerkerk. Haar beide broers waren een paar jaar geleden al naar Rotterdam vertrokken om daar werk te zoeken dat hier nauwelijks te vinden was. Voor mannen die alleen de lagere school hadden doorlopen, en dat waren verreweg de meesten, lag de toekomst eigenlijk wel vast. Dan ging je doen wat je vader deed. Hun vader was landarbeider, dus haar broers ook. Zijzelf had een dienstje bij een boer anderhalve kilometer buiten het

dorp. Daar ging ze in de morgen voor dag en dauw naartoe, lopend, en als haar dienstje erop zat, ging ze eveneens weer lopend terug. Ze werkte er al jaren. Ze had graag naar de mulo willen gaan, de schoolmeester had gezegd dat ze dat gemakkelijk kon, maar haar vader en ook haar grootouders hadden haar uitgelachen en beweerd dat ze het te hoog in de bol had. Een twaalfjarig meisje kon immers gaan verdienen en de centen die dat opleverde waren thuis meer dan welkom. Zeker nu, in de crisisjaren. Bovendien, meisjes trouwden toch, wat moesten ze met boekenwijsheid?

Het was 1936. Veel mannen waren werkloos. Gelukkig waren er in de landbouw altijd arbeiders nodig die een schop wisten vast te houden. Maar er waren in de afgelopen jaren enkele mannen teruggekomen uit de stad Rotterdam, omdat het werk in de havens daar ook niet langer voor het oprapen lag. Ze hoopten aan de steun en het verplichte stempelen te kunnen ontsnappen door hier weer aan het werk te gaan. Maar dat viel nog niet mee! Boeren konden kiezen uit talloze armoedzaaiers die wat wilden verdienen en dus maakten alleen de jongsten, de sterksten, degenen die genoeg namen met de geringste verdiensten, daar kans op. Sommige boeren verrijkten zich zonder enig gewetensbezwaar ten koste van hun arbeiders.

De mulo was dus een onmogelijke droom gebleven voor Toos. Zoals alle arbeiderskinderen was zij in Nieuwerkerk naar school geweest. Boerenkinderen uit Capelle en omgeving gingen vaker naar school in Zierikzee, waarvan men zei dat het onderwijs er beter was. Dat was al jaren zo in hun gemeenschap. Iedereen kende zijn plaats en wee degene die zich beter voelde dan de rest!

Opa lag nog steeds onder een deken en haar moeder wrong zich zenuwachtig in de handen. 'Hij geeft geen antwoord en beweegt niet,' fluisterde ze bang.

'Misschien moet ik maar liever de dokter gaan waarschuwen?' opperde ze voorzichtig.

‘Alleen als je vader dat zegt. Anders wordt hij maar weer boos.’

Ze zei niets meer. Moe leek soms wel bang voor haar man, dacht Toos stilletjes. Waarom dat was, begreep ze niet goed. Vader dronk niet te veel en sloeg haar niet, wat bij de burens wel anders was. Hij kon gemeen schelden, ja, dat wel, en woorden konden ook pijn doen, dat wist ze maar al te goed. Maar daar bleef het dan ook bij.

Het duurde zeker een kwartier eer haar vader aan kwam hollen, nog bezweet van zijn werk op een van de zolders van de fabriek waar de cichoreibrokjes, die net als bij echte koffie ‘bonen’ werden genoemd, werden uitgespreid en gedroogd. Zijn jas hing om zijn schouders, die hij haastig omgeslagen had om de kille nevel in te gaan en geen kou te vatten door het grote verschil in temperatuur tussen de droogzolder en buiten. ‘Wat is er met vader?’

Juist toen hij de drempel over stapte hoestte de oude man op de grond en opende hij zijn ogen. ‘Je vader is gestruikeld en gevallen, en stootte daarbij zijn hoofd tegen de deurpost,’ hakkelde haar moeder op zenuwachtige toon. ‘Daarna was hij al die tijd buiten westen. Ik maak me zorgen.’

‘Kom op, vader, opstaan! Een kerel van drieëntachtig moet niet al te lang op de koude vloer blijven liggen, dan...’ Hij wilde zijn vader overeind helpen, maar die kreunde slechts, en toen hij zijn hoofd optilde, zat er bloed tussen de grijze haren op zijn achterhoofd. ‘Kom, help eens mee, jullie. We zetten vader op een stoel met een deken om zijn benen tegen de kou, en die wond moet je schoonmaken, Bep.’

‘Moet ik de dokter laten waarschuwen?’ In het café van het dorp hadden ze telefoon en dat had de dokter natuurlijk ook, al moest die wel helemaal uit Nieuwerkerk komen, dus je belde alleen als het werkelijk heel hard nodig was.

‘Ben je mal, die man heeft meer te doen dan naar de zere kop van een oude knaap te kijken. Schiet eens een beetje op, Bep. Wat is er, vader, heeft u pijn?’

De oude man knikte met een traan in zijn ogen. ‘Mijn kop doet zo’n zeer.’

‘Wel, u kunt staan, dus u heeft niets gebroken. Kunnen we u beter in de bedstee leggen? Scheer dat haar weg, Bep, dan kun je de wond schoonmaken en er een verbandje op doen, zodat het niet gaat ontsteken. En dat haar groeit uiteindelijk vanzelf weer aan. Hadden jullie dat niet zelf kunnen bedenken, in plaats van mij helemaal hierheen te laten komen? De bedrijfsleider houdt niet van werkmensen die voor elke scheet naar hun vrouw hollen, dat weet je.’

Ze zeiden niets. Toos en haar moeder hadden geprobeerd de oude man toen die buiten bewustzijn was van de grond te krijgen, maar dat was hen niet gelukt.

Zwijgend schoor haar moeder even later voorzichtig het hoofdhaar rond de wond weg, terwijl de oude man op een stoel zat en piepte en kreunde. Daarna depte ze de wond schoon met een doekje en het sodawater dat Toos intussen had gemaakt. Ten slotte deed haar moeder een linnen lapje op de wond, al betwijfelde ze of dat zou blijven zitten als haar schoonvader in de bedstee ging liggen woelen.

‘Toos, vraag bij de buurvrouw om een pijnpoeder. En vader, u gaat maar lekker een dutje doen. Ik ga...’

Haar moeder was nog niet klaar of haar man knikte ongeduldig. ‘Help eens even mee om vader in de bedstee te krijgen, Bep. Je mankeert toch zeker niets aan je handen?’

Even later lag opa dan eindelijk in de bedstee, zijn vaste plek omdat hij niet langer de trap op kon om zijn slaapplek op zolder te hebben. Haar vader was alweer vertrokken toen Toos met pijnpoeder terugkwam. Moe zat in een hoekje en veegde een traan uit haar ooghoek. Toos deed daarom de inhoud van het papiertje maar zelf op de tong van haar opa en tilde hem een beetje omhoog, zodat hij het goedje weg kon spoelen met een paar slokken water. Hij gruwde omdat die poeders nu eenmaal niet naar pepermunt smaakten. Toos deed de deurtjes van de bedstee een beetje dicht, zodat opa

in het halfduister kwam te liggen, en legde toen troostend haar hand op de schouder van haar moeder. ‘We zijn allebei geschrokken, moe. Gelukkig was ik al thuis. Ik maak koffie warm, daar knappen we van op en als we geluk hebben valt opa in slaap. Het is uiteindelijk al avond.’

Haar moeder knikte. ‘Wat een zegen dat je er was, inderdaad,’ hakkelde ze toen, blijkbaar nog steeds van streek.

Toos aarzelde. Haar moeder huilerig? Zo kende ze haar niet. ‘Wat is er, moe? Waarom moet u nu nog huilen?’

‘Ik ben zo geschrokken. Ik dacht dat opa misschien wel doodging, en je vader... Ach, hij doet zo neerbuigend tegen mij! Daar kan ik niet altijd even goed tegen, weet je. Het is net alsof ik alles verkeerd doe. Alsof ik niets voorstel. En dat vind ik erg. Zo erg.’ Er kwamen een paar nieuwe tranen tevoorschijn en Toos wist niet wat ze zeggen moest, want haar moeder had gelijk. Zo deed haar vader niet alleen tegen zijn vrouw, maar ook tegen haar en zelfs tegen haar zus, als ze elkaar zagen. Ook naar Nel toe had hij daar vaak een handje van en inderdaad, op den duur ging ook zijzelf geloven dat ze niks voorstelde en dat ze nergens voor deugde. Zo waren sommige mannen, dat wist ze best. Veel vrouwen beschouwden hun man zo’n beetje als hun meerdere en soms zelfs als een noodzakelijk kwaad. Eva had immers Adam verleid en niet andersom, mochten sommige mannen graag zeggen. In haar hoofd wist ze best dat ze zich niet zo minderwaardig hoefde te voelen, maar haar hart zei dan weer iets anders en geloofde dat blijkbaar tegen beter weten in. Het was wel een verrassing dat haar moeder daar blijkbaar ook last van had.

Ze gingen zitten en deelden het opgewarmde restje peekoffie. Echte koffie was natuurlijk veel lekkerder, maar als zoveel arme mensen konden ze die niet betalen en de peekoffie, die gemaakt werd van de cichorei, was een betaalbaar alternatief. De cichoreiwortels werden immers hier in de omgeving geteeld en echte koffiebonen moesten van heel ver weg worden

aangevoerd, wat het tot een duur product maakte.

Ze nam een slokje. ‘Ik moet ook nog iets zeggen en dat is geen fijne boodschap, moe. De boerin betaalt mij voortaan minder. Vanaf deze week werk ik van maandag tot donderdag, zegt ze, want op vrijdag en zaterdag hoef ik niet meer te komen. Mijn loon wordt daarop aangepast.’

‘Daar was ik al bang voor.’

‘Ze vindt dat haar dochters voortaan wat meer moeten gaan doen. De oudste is van school af, maar het is ondenkbaar dat die uit dienen gaat bij een ander. Trouwens, zoveel mevrouwen hebben minder personeel nodig, nu de tijden maar slecht blijven omdat de crisis niet voorbijgaat.’

Bep den Tuinder knikte gelaten. ‘Ze hebben er daar vier. Soms ben ik bang dat je helemaal ontslagen wordt en dan geen ander dienstje meer kunt vinden, Toos. Meer werkvolk wordt aan de kant gezet als de kinderen groter worden en mee kunnen helpen in het bedrijf. Dat is bij boeren zo, maar ook bij de timmerman of waar dan ook. Waarom zouden ze loon betalen als een kind van school is gekomen en het werk toch ook moet leren?’

Ze zuchtte. ‘Wat moet er gebeuren als ik mogelijk niet langer op de boerderij kan dienen, moe?’

‘Ik weet het niet, kind. Ik weet het echt niet. God weet dat we de centen maar al te goed kunnen gebruiken, maar aan de andere kant, je bent al eenentwintig. Eens kom je toch wel een keertje een vrijer tegen met wie je het aandurft? Alle meisjes willen immers trouwen en een eigen gezin stichten. Jij toch ook? Was je maar eens wat minder kieskeurig!’

Ja, zij wilde dat uiteindelijk ook! Maar ze kende gewoon niemand om wie ze zoveel zou kunnen geven dat ze ermee zou willen trouwen. Helemaal niemand. Soms vroeg ze zich dan ook af of het leven er nu zoveel beter op zou worden, als ze toch iemand zou ontmoeten en een getrouwde vrouw zou worden. Ze kende te veel voorbeelden van vrouwen die daar helemaal niet gelukkig van werden.

Opa lag drie hele dagen in de bedstee, klagend over hoofdpijn, soms een beetje in de war, mopperend over stijfheid en nog meer mopperend over van alles en nog wat. De sfeer in huis werd er niet bepaald beter van. Moe ging stilletjes haar gewone gang, Toos was op de drukke dagen op de boerderij nodig. Maandag na het melken moest ze helpen met de was, of liever gezegd, zij deed de was en de boerin deed alsof zij haar hielp, maar dat stelde nauwelijks iets voor. Op dinsdag moest er vanzelfsprekend gestreken worden en soms, als het slecht had gedroogd, was ze daar juist de hele woensdag mee zoet. Donderdag was de marktday. Dan reden de boer en de boerin vaak samen met de auto naar de stad, zoals Zierikzee door omwonenden gemakshalve werd genoemd, en was het haar taak de meubelen in de boenwas te zetten, altijd een vermoeiend karwei, want alles moest van zijn plaats. Eenmaal in de was moesten alle meubelen ook weer goed uitgewreven worden, zodat het hout ging glanzen, en alles moest er weer spic en span uitzien als de boerin terugkwam van haar gezellige uitje. Greetje, de oudste boerendochter, die sinds deze zomer niet langer naar school ging, moest haar daarbij helpen, maar het meisje was ijdel en had helemaal geen zin in het zware werk. Ze was liever bezig met linten, kant en borduurwerk, alsof ze een dame was in plaats van een toekomstige boerin, zoals haar ouders van haar verwachtten. Maar het meisje was pas dertien geworden en op die leeftijd was een huwelijk nog ver weg, al speculeerden de boer en de boerin er weleens over wie ze graag als toekomstige schoonzoon wilden. Alleen welgestelde boerenzonen kwamen natuurlijk in aanmerking, want grond trouwde grond, dat was al sinds mensenheugenis het geval.

Het was een gure, winderige en regenachtige zaterdagmorgen eind oktober, toen Toos alles achter zich had gelaten en naar de zeedijk was gelopen om er over het water te kijken, en eens goed na te denken.

Er stond een stevige, kille wind die door alles heen leek te

dringen. Zomaar ineens was het volop herfst. Ze huiverde een paar keer, of kwam dat misschien omdat ze zo'n akelige knoop in haar maag had gekregen? Opa was weer opgeknapt en op de been, maar niettemin leek het net alsof hij sinds zijn val van twee weken geleden jaren ouder was geworden, en hij leek nog steeds een beetje in de war te zijn. De buurvrouw beweerde dat dat wel vaker voorkwam, na een val of een ziekte bij oude mensen. Dan waren ze een poosje een beetje kinds. Soms ging dat vanzelf weer over, maar soms ook niet. Dan bleven die oudjes dus kinds.

Ze huiverde in haar jas. Een jas die eigenlijk te dun was, hier aan de kille waterkant. Maar ze had er maar een, geld voor een lekker warme winterjas was er niet. Ze zou het er mee moeten doen. Kom, ze moest maar liever blijven lopen. Dat stilstaan was niets gedaan! Ze wilde immers hierheen om na te denken en dat was iets heel anders dan kleumen en je zielig voelen. Ze wilde eigenlijk eens gewoon rustig nadenken, besluiten nemen en daar dan ook naar handelen. Gemakkelijk gedacht, maar doen zou nog iets anders zijn.

Haar vader was al jarenlang in het seizoen stoker in de cichoreifabriek. Daar mochten ze blij om zijn, een stoker verdiende beter dan een arbeider met aardappelen of bieten rooien, werk dat gewone landarbeiders als gebruikelijk in deze tijd van het jaar deden. En vader had werk, terwijl er momenteel talloze werklozen waren. In de steden scheen het nog veel erger te zijn. Een van haar broers, Anton, dacht er zelfs over om maar weer terug te komen naar zijn geboortedorp, in de hoop hier werk op het land te vinden nadat hij in de stad al maanden steun moest trekken, iets waar gezonde kerels van goede wil zich toch altijd voor schaamden. Ook al konden ze er niets aan doen dat ze op straat waren gezet, omdat er gewoonweg te weinig werk voor al die mannen was. Als straks de aardappelen uit de grond waren en de suikerbieten gerooid en naar de suikerfabrieken waren vervoerd, de voederbieten voor het vee waren opgeslagen, dan brak

als altijd de rustige wintertijd aan waarin het werk toch al schaars was hier op het platteland. En dan?

Zelfverdiende ze niet veel als meid in een boerenhuishouden. Sparen voor zichzelf, voor later als ze wilde trouwen, die ruimte was er niet. Met opa in huis had moe elke cent bikkelhard nodig om hen allemaal van een goede maaltijd te voorzien. Ze zuchtte. Dat zat haar dwars. Die afhankelijkheid, dat harde werken zonder er iets aan over te kunnen houden, de ongewisse toekomst met de rare dingen die momenteel in Duitsland gebeurden. Daar waren zorgen over, steeds grotere, een enkeling had het woord oorlog al in de mond genomen.

Ze kon niet leven bij de dag, zoals haar moeder haar voorhield. Elke dag had zijn eigen kwaad, dat een mens de baas moest zien te blijven. Zo leefde moe, maar ook moe was niet gelukkig. En haar vader werkte zich drie slagen in de rondte, voor ook niet meer dan de huishuur en drie keer per dag een eenvoudige maaltijd. Nee, honger hadden ze niet. Opa mocht graag herinneringen ophalen aan zijn eigen jeugd waarin hij wel degelijk honger had geleden. De moeilijke jaren daarna tijdens de grote oorlog, toen bijna alles op de bon was geweest en er grote schaarste had geheerst.

Ach, het verleden was voorbij. Kom op! Rug rechten, diep ademen! Natuurlijk zou dit allemaal een keertje voorbijgaan. Natuurlijk zou ze eens een man tegenkomen van wie ze kon gaan houden en met wie ze haar eigen gezin zou krijgen. Zo hoorde dat immers. Zo ging het bijna altijd. Er schoten uiteindelijk maar weinig meisjes over, haar probleem was gewoonweg dat ze veel te kieskeurig was. Misschien moest ze een ander dienstje gaan zoeken? Ergens verder weg van huis, niet in hun kleine gehucht blijven hangen, waar er nooit eens iets bijzonders gebeurde, waar iedereen alles van elkaar wist, wat haar soms zo benauwen kon, waar...

Ze zuchtte. Hoe dan ook, hier was ze thuis! Ze was hier geboren en opgegroeid, ondanks de soms vervelende sfeer thuis zou ze haar vader en moeder toch missen als ze verder

weg ging wonen. Naar de stad wilde ze al helemaal niet. Ze was er een keer geweest, een jaar of vier geleden, om haar broers te bezoeken die daar toen heen waren verhuisd en er werkten. Ze had er haar ogen uitgekeken. Wat een drukte! Dat moest je maar willen, zoveel lawaai alle dagen om je heen te hebben. En dan de stank van de stad! Goed, koeienpoep rook ook niet echt lekker, maar de buitenluchtjes waren haar vertrouwd en het hoorde erbij. Eens, echt waar, eens zou ze iemand tegenkomen met wie ze haar toekomst durfde te gaan delen en dan zou alles beter worden.

Vast wel.

Toos gaat, ondanks alle druk, haar eigen weg

Toos den Tuinder is de dochter van een stoker in de grote cichoreifabriek nabij Zierikzee. Het is geen vetpot bij hen thuis, dus werkt ze op een nabijgelegen hoeve voor extra inkomsten. Als de charmante neef van de familie waarvoor ze werkt daar een tijd naartoe komt, valt Toos tegen beter weten in voor zijn mooie praatjes. Zodra de gevolgen hiervan merkbaar worden, neemt de jongeman geen enkele verantwoordelijkheid.

Vanaf dat moment wordt Toos onder druk gezet om een huwelijk te sluiten om zo haar reputatie en die van haar ongeboren kindje te redden. Zij voelt daar echter niet voor. Toos kiest voor zichzelf, maar dat is geen gemakkelijke weg...

Geschonden vertrouwen is een losstaande historische roman van **Gerda van Wageningen** over een dappere jonge vrouw die geconfronteerd wordt met vooroordelen, ongelijkheid en maatschappelijke druk. Het verhaal vol historische details is herkenbaar en leest heerlijk weg.

Z&K

ISBN 978 90 2053 575 4 NUR 344

9 789020 535754

www.romanserie.nl